

вку спеціалістів та магістрів за спеціальностями “Правознавство”, “Міжнародне право”, “Правоохоронна діяльність”, на останніх курсах навчання розділяти групи студентів за майбутньою вузькою спеціалізацією, серед яких виокремлювати «Адвокатську діяльність». У навчальний план, який передбачений для підготовки студентів за напрямом “Адвокатська діяльність”, ввести такі спеціальні дисципліни: “Методика складання правових документів”, “Представництво і захист громадян в суді”, “Оскарження судових рішень”, “Судовий процес у цивільних справах”, “Кримінально-правові аспекти захисту прав обвинуваченого (підсудного)” та ін.

До навчального процесу залучати як викладачів адвокатів зі стажем роботи не менше п’яти років. При проведенні професійно-психологічної підготовки у навчальному процесі ВНЗ потрібно застосовувати такі активні форми та методи навчання:

- тренінги, за допомогою яких відпрацьовувати вміння та навички адвокатської діяльності (наприклад, надання консультацій з правових питань);
- ситуаційні завдання (студентам роздаються кримінальні, цивільні, адміністративні, господарські справи, після вивчення яких вони разом із адвокатом пропонують свої варіанти вирішення цієї справи);
- моделювання судових засідань у спеціально облаштованій навчальній залі судових засідань;
- рольові ігри з відеозаписом і подальшим аналізом студентами разом із адвокатом;
- організовувати проходження студентами практики у районних юридичних консультаціях міста, які підвідомчі обласній колегії адвокатів.

Реалізація викладених вище пропозицій буде сприяти підготовці професійно компетентних адвокатів у країні.

Предметом подальших досліджень у цьому напрямку буде розробка юридично-психологічних форм та методів навчання, які будуть спрямовані на розвиток професійної компетентності адвокатів.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Академії адвокатури України // <http://aau.edu.ua>.
2. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология: Учеб. – Х., 2002.
3. Бедь В.В. Юридична психологія: Навч. посіб. – 2-е вид., доп. і перероб. – К., 2004.
4. Програма складання кваліфікаційних іспитів у регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісіях адвокатури: Затв. протоколом Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 1 жовтня 1999 р. № 6/2 // <http://www.attorneys.od.ua/plug.php?p=rule&c=id&id=55>.
5. Порядок складання кваліфікаційних іспитів у регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісіях адвокатури: Затв. протоколом Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 1 жовтня 1999 р. № 6/2 // <http://www.attorneys.od.ua/plug.php?p=rule&c=id&id=55>.
6. Про адвокатуру: Закон України від 19.12.1992 р. // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2887-12>.
7. Пропозиції робочої групи ВККА щодо проекту закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” // <http://vkka.gov.ua/index.php?page=news&id=25>.
8. Скабелина Л.А. Психологическое сопровождение адвокатской деятельности // http://psad.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=22.

Надійшла до редакції 23.11.2010

ЧАПЛИНСЬКИЙ К.О.,

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД’ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЗА ГОЛОСОМ, ОСОБЛИВОСТЯМИ МОВИ І ФОНОГРАМОЮ

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблемних питань тактичного забезпечення пред’явлення для впізнання. Розглянуто організаційні заходи і тактичні прийоми пред’явлення для впізнання за голосом, особливостями мови, фонограмою.

Ключові слова: тактика, тактичне забезпечення, пред’явлення для впізнання, впізнання.

Статья посвящена рассмотрению актуальных проблемных вопросов тактического обеспечения предъявления для опознания. Рассматриваются организационные мероприятия и тактические приемы предъявления для опознания по голосу, особенностям речи, фонограмме.

Ключевые слова: тактика, тактическое обеспечение, предъявление для опознания, опознание.

This article is devoted to consideration of actual problem questions of tactical supply of a presentation for an identification. The author have considered the organizational actions and tactical methods of a presentation for an identification on a voice, features of speech, soundtrack.

Keywords: tactics, tactical supply, presentation for an identification, identification.

У слідчій практиці нерідко виникає необхідність пред'являти особу для впізнання. Сьогодні вказана слідча дія ефективно використовується при розслідуванні злочинів різного роду, зокрема, грабіжницьких та розбійницьких нападів, вимагань, звалтувань, захоплень заручників, викрадення людей та ін. Результати пред'явлення для впізнання нерідко мають вирішальне значення у кримінальній справі.

Найчастіше на досудовому слідстві для впізнання пред'являють підозрюваних та обвинувачених. На підставі проведеного опитування працівників слідчих підрозділів можна дійти висновків, що до найбільш поширених видів впізнання вони відносять:

- впізнання підозрюваних (обвинувачених) в натурі – 58 %;
- впізнання злочинців за фотографічними зображенням – 32 %;
- впізнання підозрюваних і обвинувачених шляхом позавізуального спостереження – 9 %;
- впізнання за голосом та особливостями мови – 1 %.

Як свідчать результати анкетування, 87 % слідчих вказують на необхідність оновлення організаційно-тактичних основ пред'явлення для впізнання, особливо впізнання за голосом, особливостями мови і фонограмою.

Окрім того, узагальнення вивчених кримінальних справ (867) і опитування слідчих (947) дозволяє дійти висновків, що така слідча дія проводилася лише у 1 % випадків від загальної кількості справ, а у 18 % її проведення було очевидною необхідністю, але під час досудового розслідування не робилося. Зазначене свідчить про зниження якості проведення досудового слідства в цілому.

Багатоепізодність і складність кримінальних справ, тривалість злочинної діяльності, наявність численних протиріч та істотних розбіжностей обумовлюють важливе організаційно-тактичне значення пред'явлення для впізнання. Зважаючи на це, ефективне проведення цієї слідчої дії багато у чому залежить від правильного та ефективного володіння й оперування слідчими тактичними прийомами і застосування їх у правоохоронній практиці.

Загальна тактика пред'явлення для впізнання досить повно висвітлена науковцями у криміналістичній літературі. Зокрема, вагомий внесок у розробку наукових засад пред'явлення для впізнання зробили відомі вчені-криміналісти та процесуалісти, а саме: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, Н.Г. Бритвич, М.М. Гапанович, О.Я. Гінзбург, Г.І. Кочаров, В.О. Коновалова, Ю.М. Корухов, В.С. Кузьмичов, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, М.І. Порубов, М.В. Салтевський, З.Г. Самошина, П.П. Цветков, Л.Д. Удалова, В.Ю. Шепітько та ін. Значущість проведених наукових досліджень безсумнівна і досить велика, оскільки ця слідча дія досить широко застосовується у правоохоронній практиці і є досить розповсюдженим способом збирання фактичних даних. Однак детальнішого висвітлення потребують питання організації і тактики пред'явлення для впізнання за голосом і особливостями мови (фонограмою).

Отже, метою цієї статті є висвітлення особливостей тактичного забезпечення пред'явлення для впізнання за голосом і особливостями мови (фонограмою) із урахуванням сучасних потреб правоохоронної практики.

Під час учинення злочинів люди вступають у взаємодію з об'єктами, що знаходяться навколо них. Такий процес взаємодії супроводжується утворенням різноманітних слідів як на предметах, так і у пам'яті людини. Звідси перед слідчими постає завдання виявити ці сліди, отримати з них інформацію та використати її для з'ясування події злочину. Таким чином, пізнання злочинної події відбувається за матеріально-фіксованими відображеннями на предметах та слідами, які відбилися у пам'яті людини, так званім ідеальним відображенням [1, с. 5].

Практика правоохоронних органів свідчить, що потерпілі й свідки часто залишаються наодинці зі злочинцями. Після порушення кримінальної справи на них тиснуть, їх шантажують, погрожують, а інколи – вдаються до фізичної розправи, навіть убивств. Це негативно впливає

на освічених осіб, спонукає до відмови від показань, які давалися на початковому етапі розслідування. Зазначене необхідно враховувати під час підготовки та проведення впізнання.

Впізнання не є слідчою дією, проведення якої є обов'язковим відповідно до кримінально-процесуального закону. Необхідність у проведенні цієї слідчої дії кожного разу визначається особою, яка проводить досудове слідство, відповідно до слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування.

Пред'явлення для впізнання – це слідча дія, що полягає у пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єктів, які вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх тотожності або групової належності [2, с. 314].

Сутність цієї слідчої дії полягає у тому, що особі пред'являють об'єкти, образи яких вона порівнює з уявними образами об'єктів, які спостерігала раніше і які пов'язані з подією злочину. На цій підставі робиться висновок про їх тотожність, подібність або відмінність. За досліджуваною слідчою дією об'єктами, що пред'являються для впізнання, виступають голос і його фонограма.

Загалом, пред'явлення для впізнання за голосом, особливостями мови та фонограмою є унікальною слідчою дією, яка ніколи не дублюється. Отже, ефективність та доказове значення результатів впізнання значною мірою залежить від якості проведення слідчим організаційно-підготовчих заходів.

Узагальнення слідчої практики дозволяє констатувати, що організаційно-підготовчі заходи до пред'явлення впізнання за голосом та особливостями мови повинні складатися з таких основних етапів:

- попередній допит суб'єкта впізнання;
- визначення часу проведення впізнання;
- визначення місця проведення впізнання;
- підбір статистів, серед яких необхідно провести впізнання;
- підбір учасників слідчої дії;
- створення належної обстановки та відповідних умов впізнання;
- проведення інструктивної наради серед усіх учасників даної слідчої дії зі складанням єдиного плану.

Під час допиту слідчий повинен з'ясувати індивідуальні особливості допитуваної особи, стан слуху, ступінь уважності, умови, за яких відбувалося сприйняття голосу, обсяг сприйнятої інформації та її зміст.

При допиті необхідно детально з'ясувати специфічні ознаки голосу та мови особи, яка підлягає впізнанню.

До таких характерних ознак можна віднести:

- вид мови: літературна – нормалізована мова, яка використовується засобами масової інформації, у спілкуванні між культурними людьми; не літературна (загальнонародна) – має суттєві відхилення від нормалізованої мови в лексичній, синтаксичній, синтагматичній (використання діалектів, жаргонів, просторічних слів);

- стиль: канцелярський, побутовий, науковий, діловий;

- словниковий запас: багатий, бідний, середній;

- дикція: добра – характеризується чіткою вимовою усіх звуків, більшою старанністю артикуляції; погана – нечітке вимовляння деяких звуків, особливо закінчень;

- темп: рівномірний (середній, швидкий чи повільний), переривчастий та перемінний;

- форма викладення мовного повідомлення: коротка або довга, визначена або плутана, проста або складна;

- діалект – один із варіантів національної мови, який використовується обмеженою кількістю людей, пов'язаних територіальною, професійною чи соціальною спільністю (наприклад, місцевий говір);

- акцент – ознака, що відрізняє особу, яка розмовляє не своєю рідною мовою, вказує на неправильну мову, тобто відхилення від норми, котре полягає у неправильному наголосі, інтонації, артикуляції та неправильній вимові звуків мови (може бути, сильним або слабким);

- патологія мови – розлад мовного апарату, який виявляється у неправильній артикуляції при вимовлянні звуків мови;

- тип голосу за висотою: низький, середній, високий голос, що відповідає вокальній тер-

мінології: бас, баритон, альт, тенор – для чоловіків, сопрано – для жінок;
 - тембр голосу: різкий, м'який, тремтячий, придушений, ліричний, металевий, дзвінкий, жорсткий, твердий, теплий, холодний, ніжний, сухий, глухий;
 - гучність: гучна мова, середня, тиха;
 - сталі фразеологічні звороти (наприклад, приказки, «крилаті висловлювання»);
 - діалектизми: вживання слів, які належать якому-небудь територіальному, професіональному, виробничому, соціальному чи іншому діалекту;
 - сучасні слова іноземного походження (використання іншомовних слів);
 - наголос у словах: правильний чи неправильний;
 - слова-«паразити»: багатократне вживання, як правило, одного зі слів-«паразитів», які не мають у фразі ніякого значення, а лише забруднюють мову;
 - звукові звички (наприклад, покашлювання, прицмокування);
 - особливі прикмети голосу та мови: заїкання, шепелявість, голос здавлений, фальцетний, з носовим відтінком та ін. [3].

Слідчий повинен враховувати, що у даній слідчій дії задіяна велика кількість людей. Звідси він повинен передбачити заходи запобігання витоку інформації та визначити її обсяг, який необхідно використовувати під час проведення впізнання.

Після проведення організаційно-підготовчих заходів слідчий переходить до робочого етапу пред'явлення для впізнання, який складається з низки організаційно-тактичних заходів, що передують самому акту впізнання та супроводжують його. Правильно обрана тактика впізнання обумовлює об'єктивність та якість усієї слідчої дії взагалі [4, с. 210].

При пред'явленні для впізнання за голосом та особливостями мови слідчий повинен створити такі умови:

- впізнання має проводитися у приміщенні, де відбувалася злочинна подія (у якому суб'єкт впізнання сприймав голос об'єкта впізнання). У випадку неможливості проведення впізнання у такому приміщенні слідчий повинен забезпечити схоже приміщення, де можна відтворити голос або особливості мови в умовах, наближених до події злочину;
- для аналізу та оцінки голосу особи, яку впізнають, необхідно використовувати дві суміжні кімнати з відчиненими дверима; якщо це відкрита місцевість (або одна кімната) – використовуються транспортні засоби, тканина та ін. (наприклад, суб'єкт та об'єкт впізнання знаходяться по різні боки вантажної машини);
- під час впізнання впізнаючий не повинен бачити особу, яку впізнає за голосом та мовою;
- суб'єкт впізнання повинен мати можливість порівняти голос того, кого впізнає, з головами інших осіб, які мають схоже мовлення;
- усі учасники слідчої дії повинні бути поділені на дві групи, до складу яких входять:

1 група	2 група
1) слідчий; 2) особа, яка впізнає; 3) двоє понятих; 4) інші учасники слідчої дії (особи, які здійснюють охорону, фоно- або відеозапис).	1) особа, яка допомагає слідчому (помічник слідчого, оперативний працівник); 2) двоє понятих; 3) особа, яку впізнають за голосом; 4) особи, які ведуть з нею розмову (статисти); 5) інші учасники слідчої дії (захисники, особи, які здійснюють охорону або фоно- чи відеозапис та ін.).

- зміст розмови, що відтворюється під час проведення впізнання, не повинен стосуватися злочинної події, але в ньому повинні бути слова, які чув суб'єкт впізнання під час злочинної події (такий текст заздалегідь готується слідчим);
- зміст розмови повинен відтворюватися декілька разів (у різних темпах та зрізною силою);
- послідовність читання тексту повинна обиратися особою, яка пред'являється для впізнання, за власним вибором, що зазначається у протоколі;
- суб'єкт впізнання слухає тексти, що зачитуються, і заявляє, що впізнає особу, яка читала текст (1, 2, 3 або 4), вказуючи, за якими саме ознаками. Дану заяву слідчий заносить до протоколу.

Особливості тактики зазначеної слідчої дії полягають у тому, що впізнання за голосом та особливостями мови повинно відбуватися так, щоб особа, яку впізнають, не мала можливості навмисно змінити голос. У випадках, коли слідчий має інформацію про те, що об'єкт впізнання буде намагатися під час слідчої дії змінити голос, впізнання повинно проводитися таким чином, щоб особа, яка підлягає впізнанню, не знала, що за нею спостерігають (прослуховують). В такому разі 2 група (див. Таблицю) знаходиться в кімнаті № 1, а всі її учасники розмовляють між собою (або їх втягують у діалог, дискусію). Особам, що пред'являються для впізнання, можуть задаватися питання (такі, щоб відповідь на них була розгорнутою, містила в собі слова, які суб'єкт впізнання сприймав під час злочинної події). Одночасно 1 група знаходиться у кімнаті № 2 і слухає цю розмову. За командою слідчого відбувається прослуховування усної мови осіб, яких пред'являють для впізнання. Тривалість розмови визначається слідчим.

Якщо впізнаючий упізнає голос, то він повинен пояснити, за якими саме ознаками. Слідчий повинен ретельно занотувати ці ознаки у протоколі впізнання. Текст, який відтворювався під час впізнання, повинен бути приєднаний до протоколу впізнання.

Окрім того, за звуковими слідами можливе впізнання не тільки людей, а й інших об'єктів, які є джерелами звуку (наприклад, тварин, предметів, машин, агрегатів, будь-які механізмів та ін.).

Узагальнення слідчої практики, дозволяє дійти висновків, що пред'явлення для впізнання особи за голосом та особливостями мови можна проводити не тільки безпосередньо, а й за допомогою фонограми. У цілому за фонограмою впізнання проводиться у випадках, коли:

- суб'єкт впізнання заявляє на допиті, що зможе впізнати злочинців за зовнішнім виглядом і голосом, але пред'явити цих осіб для впізнання немає можливості, оскільки вони приховуються від слідства та суду, перебувають у довгостроковому відрадженні, померли, знаходяться у розшуку або місце перебування їх невідоме; однак є фонограми із записом їх голосу;

- особа, яку необхідно пред'явити для впізнання за голосом, відмовляється від участі у даній слідчій дії, однак є фонограма із записом її голосу;

- особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, відмовляється визнати, що саме її голос записаний на магнітну плівку;

- щоб запобігти негативному впливу на свідків та потерпілих, забезпечити безпеку осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві та ін.

Для проведення такого виду впізнання використовується спеціально виготовлена фонограма.

Є.Д. Лук'янчиков і О.М. Моїсєєв визначають такий порядок пред'явлення для впізнання за фонограмою:

1) з фонограми усної мови особи, яку пред'являють для впізнання, виділяють частину з декількома чітко вимовленими фразами і найменшою кількістю завад;

2) зміст цих фраз слідчий викладає письмово;

3) підбирають двох осіб з голосами, схожими з голосом особи, яку пред'являють, і пропонують їм промовити зазначені фрази для запису на магнітну стрічку;

4) впізнання проводиться у присутності двох понять, яким роз'яснюються їх права та обов'язки, та пропонується визначити послідовність прослуховування фонограм;

5) потім до кабінету слідчого запрошують впізнаючого і пропонують прослухати фонограми усної мови та зазначити, чи є серед них голос, який він чув раніше, якщо так, то за яким номером ця фонограма і за якими ознаками та особливостями він його упізнав. За проханням впізнаючого уся фонограма або її частина можуть бути відтворені для повторного прослуховування;

6) хід та результати впізнання слідчий фіксує у протоколі [1, с. 71].

У необхідних випадках для проведення слідчої дії слідчий може залучити спеціаліста, який здійснює технічне супроводження впізнання за магнітними фонограмами. Після проведення впізнання пред'явлені фонограми усної мови упаковуються у поліетиленові пакети, а потім у металеві, пластмасові чи картонні коробки, засвідчуються підписами слідчого і понять та скріплюються печаткою.

Результати пред'явлення для впізнання є доказом у кримінальній справі і, як усі інші види доказів, підлягають оцінці. Слідчий повинен зважено підходити до оцінки результатів окресленої слідчої дії, висновку про достовірність й об'єктивність впізнання та його доказового значення. Якщо факт впізнання не викликає жодних сумнівів стосовно вірогідності, але не

відповідає або суперечить іншим фактичним даним, що встановлені у справі, то з метою усунення протиріч діяльність слідчого повинна бути спрямована на виявлення нових доказів і перевірку наявних у кримінальній справі.

При неможливості дотримання усіх кримінально-процесуальних й організаційно-тактичних умов пред'явлення для впізнання слідчий повинен відмовитись від проведення цієї слідчої дії та провести інші.

Список використаної літератури:

1. Лук'янчиков С.Д., Моїсєєв О.М. Пред'явлення для впізнання: Навч. посіб. – Макіївка, 1998.
2. Криміналістика: Підруч. / Кол. авторів: Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін. / За ред. В.Ю. Шепітька. – К., 2001.
3. Методичні рекомендації щодо пред'явлення для впізнання на попередньому слідстві № 5483/Кл: Головне слідче управління МВС України; НАВС України. – К., 2001.
4. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань: Монограф. – Дніпропетровськ, 2010.

Надійшла до редакції 18.01.2011

ЄФІМОВ М.М., ад'юнкт
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985/343.3

**ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ТА ОБСТАВИНИ,
ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА**

Стаття присвячена висвітленню деяких аспектів початкового етапу розслідування хуліганства. Розглянуто особливості порушення кримінальних справ, а також обставини, що підлягають доказуванню у справах зазначеної категорії.

Ключові слова: хуліганство, порушення кримінальної справи, обставини, що підлягають доказуванню.

Стаття посвящена некоторым аспектам первоначального этапа расследования хулиганства. Рассматриваются особенности возбуждения уголовных дел, а также обстоятельства, подлежащие доказыванию в делах указанной категории.

Ключевые слова: хулиганство, возбуждение уголовного дела, обстоятельства, подлежащие доказыванию.

The article is devoted to convey of some aspects the urgent period of the investigation of the hooliganism. The peculiarities infringement of criminal cases is examined, and the circumstances what must bring in cases this category are examined too.

Keywords: hooliganism, the infringement of criminal case, the circumstances that must bring.

При розслідуванні хуліганства, як і при розслідуванні будь-якого іншого злочину, проводяться різноманітні слідчі дії, оперативно-розшукові заходи тощо. У свою чергу, провадженню більшості слідчих дій при розслідуванні злочинів передують такі процесуальні дії, як порушення кримінальної справи. Це важливе рішення, яке приймає слідчий. Воно вказує на те, що слідчий у даному діянні вбачив склад злочину і готовий продовжувати розслідування. Звичайно, таке рішення повинно базуватися на певних приводах та підставах, щоб бути достатньо обґрунтованим. Коли ж таке рішення приймається, то одразу виникає потреба з'ясувати обставини, що підлягають доказуванню при розслідуванні злочину. Тобто окреслюється певне коло обставин, які потребують детального та всебічного дослідження для ефективного і швидкого розслідування злочину.

Проблемами розслідування хуліганства і, зокрема, питаннями порушення кримінальних справ та встановлення обставин, що підлягають доказуванню, займалися такі вчені, як Л.Ш. Берекашвілі, В.П. Власов, Л.Д. Гаухман, А.О. Крикунов, В.К. Лисиченко, М.І. Порубов, М.В. Салтевський та ін. Дослідженням розслідування хуліганства на рівні дисертаційного дослідження займалися М.С. Бушкевич (2008), Ю.А. Віленський (1970), В.І. Захаревський (1990), Є.І. Овчаренко (2004). Проте в їхніх роботах моменти порушення кримінальної справи були висвітлені недостатньо, а питання обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні

